

Jogellenes cselekményért való magánjogi felelősség.

Irta: *Dr. Zajtay Imre.*

A jogellenes cselekmény magánjogi jogkövetkezmenyei a cselekményért felelős egyénre nézve hátrányos jogkövetkezmenyek, melyek a felelős személy jogilag védett érdekkörét csorbítják. E jogkövetkezmenyek célja részint közvetlenül a sérelmet szenvedett érdek helyreállítása a felelős személy terhére, (így a kártérítés tisztán reparatív célt szolgál), részint pedig, anélkül, hogy ilyen helyreállító célt is szolgálnának, a felelős személy materiális, vagy immateriális érdekkörében a kor társadalmetikai felfogását visszatükrözve, oly hátrányokat idéznek elő, melyeket a jogalkotó a cselekménytől való visszatartó motivációra alkalmasnak tart, amiben éppen a magánjogi jogellenes cselekmény deliktuális természete mutatkozik (a jogellenes cselekmény házasságjogi jogkövetkezmenyei nagyobbára, az örökjogi következmenyek pedig szintén bizonyos fokig nem reparatív, hanem inkább pönális jellegűek).

Az egyén személyében fennforgó azt a jogi lehetőséget, mely szerint egy jogellenes cselekményt azzal a hatállyal képes véghez vinni, hogy a beálló jogkövetkezmenyek őt terhelik, vétőképeségnek nevezzük, az egyénnek azt az állapotát pedig, melyben a beszámítási folyamat eredményeképpen a jogellenes cselekmény terhes következmenyeit viselni köteles, jogellenes cselekményért való felelősségnek mondjuk. Ez a felelősség egy jogalanyt nemcsak a saját jogellenes cselekményéért terhelhet, hanem valaki lehet felelős harmadik személy által véghezvitt jogellenes cselekményért is, ha a cselekmény beszámításához szükséges jogalap az ő részén fennforog.

A következőkben vizsgálat tárgyává kívánjuk tenni, hogy melyek azok a tényezők, melyeknek együttes fennforgása a jogellenes cselekményért való felelősség létrejöttéhez megkívántatik. Ahhoz, hogy jogellenes cselekményért való felelősségről beszélhessünk, a következő elemek együttes fennforgására van szükség.

1. Jogilag védett érdek, mely a sérelmet elszenvedí. A jog szempontjából nem minden érdek jön figyelembe, van érdek, melyet a jog véd és van érdek, mely a jogi oltalmon kívül rekedt.¹⁾ Csak az az érdek jön a jog szempontjából figyelembe, mely bizonyos kor viszonyainak és társadalmi felfogásának megfelelően a védelemszükségí vonal fölé emelkedett (Angyal). — 2. Emberi cselekmény, mely érdeksértő és jogellenes. — 3. A cselekvő személyében megkívánt tulajdonságok: a) a cselekvő beszámíthatósága és b) vétékessége. — 4. A cselekmény és a cselekvő megkívánt kapcsolata, mely abban áll, hogy a cselekvő a tudatos és akaratlagos cselekménynek nemcsak fizikai oka, hanem pszichikai forrása is legyen (Angyal).

¹⁾ V. ö. Beck: Érdekeszme töredékek, Grosschmid glossza.

Ezeknek az elemeknek a fennforgása és illetőleg a beszámítást kizáró okok távolmaradása esetében megállapítható a cselekvőnek a jogellenes cselekményért való felelőssége. Az elemek valamelyikének hiánya esetében a következő lehetőségek adódnak:

1. A cselekmény által megsértett érdek nem részesült jogi védelemben: nincs jogilag releváns cselekmény.

2. A jogellenesség hiánya. Valamely jogellenességet kizáró ok érvényesült: az ilyen esetben, vagy egyáltalában megszűnik a cselekvő felelőssége vagy fennforog ugyan, de nem mint jogellenes cselekményből fakadó felelősség, hanem alapja külön törvényes kötelem. Pl. a jogos védelemben elkövetett cselekmény nem jogellenes és minden felelősséget megszüntet. A végszükségben elkövetett cselekmény ezzel szemben szintén nem jogellenes, mégis kártérítési felelősséget vonhat maga után. Nyilván itt sem beszélhetünk jogellenes cselekményért való felelősségről, mert a végszükségben elkövetett cselekmény jogos cselekmény, de a kártérítési felelősség törvényes kötelem alapján mégis fennforog. A jogos védelmen és a végszükségben kívül még ki van zárva a jogellenesség általában az önkárosító cselekmény esetében, aminek az alapja az, hogy az ember saját javai felett szabadon rendelkezik, hacsak ez valamely külön címen nincs kizárva. (Utóbbi esetben az önkárosító cselekmény jogellenes — pl. az önsértés, mint katonai deliktum, — mely esetben az ilyen cselekmény még magánjogi felelősséggel is járhat.) Ki van zárva továbbá a jogellenesség: a *volenti non fit injuria*, vagyis a beleegyezően elkövetett jogsérelem esetében, mert a beleegyezés a jogellenességet általában kizárja, hacsak valamely jogszabály az ilyen cselekményt kifejezetten nem tiltja, pl. a beleegyezéssel szemben elkövetett emberölés a büntetőjog szempontjából bűncselekmény, így mint ilyen a tartásra jogosultakkal szemben magánjogi felelősséggel is járhat; a fegyelmi jog gyakorlása közben elkövetett cselekménynél, feltéve, hogy a fegyelmi jog gyakorlása jogos volt és a megengedett határokon belül mozgott; az érdekvédő cselekmények esetében, melyek a jogszabályokkal egyező célra irányulnak és céljuk épen az érdekvédelem lévén, az eközben elkövetett érdeksértés nem jogellenes, hanem az érdekvédelemben mintegy konzumálódik (pl. valaki egy vízbefulót kiment és eközben utóbbinak eltépi a ruháját; nézetünk szerint kártérítési felelősség nem terheli).

3. A cselekvő alany állapotában, személyében megkívánt tulajdonságok hiánya. a) A beszámíthatóság hiánya: a cselekvő akarati és elmeállapota bizonyos tulajdonságok hiánya következtében nem részesül a beszámításhoz megkívánt jogi elismerésben. A cselekmény jogellenes, de a beszámíthatatlan elkövetőnek nem róható fel (esetleges beszámítható részzel szemben a felelősség a jogellenes cselekmények szabályai szerint alakul), a beszámíthatatlan cselekvő cselekményéért, mint jogellenes cselekményért nem felelős és érte való felelőssége legfeljebb más alapon (pl. vétlen kártétel szabályai szerint) állapítható meg. Az ilyen felelősség alapja tehát nem a jogellenes cselekmény, hanem külön törvényes kötelem. b) Vétkesség hiánya; a cselek-

ményt elkövető ugyan beszámítható, de a cselekmény elkövetése körül vétkesség nem terheli (pl. szándék és gondatlanság hiánya jogilag figyelembe jövő tévedés esetében). Az ilyen cselekményért való felelősségre nézve ugyanaz áll, mint a beszámíthatatlan személy jogellenes cselekményére vonatkozólag.

4. A cselekvő és a cselekmény kapcsolata esik kifogás alá. A Btk. 77. §-a kimondja: „Nem számítható be a cselekmény, ha elkövetője ellenállhatatlan erő, vagy oly fenyegetés által kényszerített arra, amely saját vagy valamely hozzátartozójának életét vagy testi épségét közvetlenül veszélyeztette, amennyiben a veszély másképen nem volt elhárítható.” Ebben az esetben ugyanis a cselekvő tulajdonképpen egy rajta kívül álló ok által megindított okfolyamatba iktatódik be, tulajdonképpen ő is csak okozat és cselekményének csak fizikailag, nem pedig pszichikailag is forrása, amiért is a büntetőjog szerint az ilyen esetben a cselekvőnek a „bűncselekvési képessége” (Angyal) hiányzik; a cselekvő tulajdonképpen nem is cselekszik, hanem vele végeznek valamilyen cselekvést, „non agit, sed agitur”, s bár a cselekmény jogellenességét nem veszi el, mint bűncselekmény mégsem számtítható be a kényszer hatása alatt cselekvő egyénnek.

A magánjog szempontjából a kérdés megoldása körül elmentés nézetek vannak. Tuhr (Allg. Teil III. köt. 2. rész, 486. old.) szerint ugyanis: „Auch durch rechtswidrige Bedrohung ist der Vorsatz nicht ausgeschlossen. Wie bei Rechtsgeschäften, so gilt auch bei rechtswidrigen Handlungen der Satz: coactus voluit. Wer eine unerlaubte Handlung unter dem Einfluss einer Drohung begeht, handelt widerrechtlich und vorsätzlich und haftet nach §. 823. Nur wenn er zur Beschädigung einer fremden Sache gezwungen werden soll, kann er unter dem Gesichtspunkt des Notstandes dazu berechtigt sein, hat aber auch in diesem Fall den Schaden nach §. 904. zu ersetzen.”

Erre vonatkozólag megjegyzésünk a következő. Helytelen először is különbséget tenni aközött, hogy a kényszerítés erőszakkal történik, vagy fenyegetéssel, feltéve, hogy utóbbi komoly, közvetlen és el nem hárítható, mert ebben az esetben ép oly erővel érvényesül, mint a fizikai erőszak s a kényszerítettnek az önálló elhatározási és cselekvési képessége az egyik esetben csak úgy meg van szüntetve, mint a másikban; pl. a kényszerített szempontjából nem tehető különbség azon esetek között, amikor A. töltött revolverrel a kezében és azzal a fenyegetéssel, hogy engedetlenség esetében lelövi, arra kényszeríti B.-t, hogy a C. tulajdonát képező lakoházat felgyujtsa — feltéve, hogy B.-nek semmiféle segítségre sincs látása — vagy hogy A. a védelmére képtelen B.-nek a kezébe egy tüzes csóvát nyom, B.-t odavonszolja a C. házához és a B. kezében levő csóvát C. házához tartatja. Mind a két esetben A. kényszert fejt ki, melynek ereje és hatófoka teljesen egyforma lehet annak ellenére, hogy az egyik esetben forrása fenyegetés, a másikban fizikai erőszak. A Btk. 77. §-a helyesen nem is tesz különbséget a fenyegetés és az erőszak között és a súlyt a kényszerítésre helyezve azt mondja, hogy a beszámítás kizárásának feltétele az,

hogy a cselekvő kényszerítése ellenállhatatlan erő *vagy* bizonyos jellemzőkkel bíró fenyegetés révén történt legyen.

Ha azonban a fenyegetés elég komoly ahhoz, hogy az annak hatása alatt cselekvő kényszerítettnek legyen tekinthető, akkor szó sem lehet arról, hogy az ügyleti szabályok analógiájára a tilos cselekménynél is „coactus voluit”-ről beszélhessünk, a kényszer hatása alatt cselekvő részén szándékot, tehát vétkeességet állapítsunk meg és őt az esetleges jogellenes eredményért mint tilos cselekményért, a tilos cselekmény szabályai szerint tegyük felelőssé. A büntetőjog szerint, ha B. A. által kényszerítve hajt végre egy olyan cselekményt, mely egy bűncselekmény törvényes tényálladékát betölti, akkor a cselekmény — a Btk. 77. §. fennforgása esetében — B.-nek nem számítható be, ellenben A. a cselekmény *közvetett* tettesének nyilvánul s mint ilyen, a bűncselekményért tettesként felel. Nézetünk szerint ugyanennek kell állania a magánjogban is. Ha B. egy magánjogi tilos cselekmény tényállását megvalósítja, de ezt A. által oly módon kényszerítve teszi, hogy ez a kényszer a Btk. 77. §. feltételeinek megfelel, akkor lehetetlen volna az, hogy B. vétkeességét megállapítsuk és őt tilos cselekményért felelőssé tegyük, mert a szándék és így B. vétkeessége a Btk. 77. §. feltételeinek fennforgása esetében teljesen ki van zárva. Ha azonban B.-t az előidézett jogellenes eredményért mint tilos cselekményért nem lehet felelősségre vonni, akkor maradna az a további eset, amit Tuhr másodszor említ, hogy t. i. a kényszer hatása alatt cselekvő az elkövetett cselekményért nem ugyan mint jogellenes cselekményért, hanem mint jogos, de kártérítésre kötelező cselekményért a magánjogi végszükség szabályai szerint legyen felelősségre vonható. A kérdésnek ez a megoldása nézetünk szerint szintén nem nagyon szerencsés. Eltekintve attól az elméleti különbségtől, hogy a magánjogi végszükség egyik eleme épen az, hogy a veszély az idegen dolog *részéről* forogjon fenn, melyre a végszükségi cselekmény majd ki fog hatni, az általunk tárgyalt esetekben pedig a veszély nem a dolog részéről forog fenn, hanem egy az illető dologtól és annak tulajdonosától is különböző személy részéről, a kérdésnek ilyenén való beállítása azért sem helyes és nem célszerű, mert a felelősség viselésében teljesen méltánytalan szabályozást eredményez.

A végszükségi cselekmény ugyanis, mint már fentebb említettük, jogos cselekmény s az érte való kártérítési felelősség alapját külön törvényes kötelem képezi. A végszükségi cselekmény jogos voltának alapja abban rejlik, hogy a jogrend kénytelen megengedni olyan cselekményeket, melyek bár jogilag védett érdekek sérelmére vezetnek, de ugyanakkor más ugyancsak jogilag védett és legfontosabbnak tekintett érdekek sértetlenségét biztosítják. A végszükségi cselekmény azért jogos, mert a jogrend nem akarja megtiltani és nem is tilthatja meg, hogy ki-ki az ő legfontosabb érdekeit megvédje, — még akkor is, ha az más érdekek sérelmével jár; viszont a végszükségi cselekmény azért kötelez kártérítésre, mert ez felel meg a méltányosságnak; a végszükségi cselekményt elkövető az egyetlen, akinek érdeke fűződött a végszükségi cselekményhez, ezért nem lenne

méltányos, hogy azt a kárt, amely az ő érdekében következett be, más legyen köteles viselni. A végszükségi cselekmény esetében nincs harmadik lehetőség: a kárt vagy a cselekvő, vagy a behatást szenvedő viseli és a méltányosságnak az első megoldás felel meg. Egész más azonban a helyzet a kényszer hatása alatt elkövetett jogellenes cselekménynél. Ez a cselekmény ugyanis először is nem jogos cselekmény — mint a végszükségi —, hanem jogellenes, mert semmiféle olyan jogszabály nincs, mely az ilyen cselekményeket jogellenes voltuktól megfosztaná, amint-hogy a jogrend az ilyen cselekményeket sem megengedni, sem eltérni nem akarja. Az ilyen cselekményért való felelősség kérdése tehát nem azonos az előbbivel és nem egy jogos, de érdeksértő cselekmény, hanem egy jogellenes cselekmény jogkövetkezvényeinek viselésére vonatkozik s így a felelősség nem méltányossági szabályok, hanem a tilos cselekmények általános szabályai szerint alakul. A kérdés csak az marad, hogy a tilos cselekményt ki követte el, az, aki a cselekvést közvetlenül, de kényszer hatása alatt követte el, vagy az, aki a kényszert kifejtette. A fizikai és pszichikai okozatosság szabályait figyelembe véve, ezt könnyű eldönteni és nem kétséges, hogy az vonandó felelősségre, aki a kényszert kifejtette és így a jogellenes eredmény valódi okozójának nyilvánul, akinek a felelőssége ezen az alapon a tilos cselekményért fennforog. Az ellenkező megoldás azt a teljesen visszás eredményt hozná magával, hogy míg a kényszer hatása alatt cselekvő B.-t, akinek cselekményét végszükségi cselekménynek minősítenénk, utóbbiért kártérítési felelősségre köteleznénk, addig A., aki a cselekménynek a jogi okozatosság szabályai szerinti végeredményben egyedüli valódi okának tekinthető, a felelősség alól szabadulna.

Alláspontunk szerint tehát végeredményben a fenyegetésből vagy erőszakból fakadó kényszer, amennyiben a Btk. 77. §-ában megállapított jelleggel bír, a magánjogi tilos cselekménynek a beszámítását is kizárja a kényszer hatása alatt cselekvővel szemben, míg a kényszert kifejtőnek felelősségét megalapozza.

Természetes viszont az, hogy az itt kifejtettek csak akkor állanak, ha a fenyegetés, ill. az erőszak azokkal a jellemzőkkel bír, melyek a Btk. 77. §. feltételeit alkotják. Ezek hiánya esetében sem a büntetőjog, sem a magánjog szerint kényszerítés fenn nem forog (pl. a fenyegetés komolytalansága, az ellenállás lehetősége stb.), s ha B. az A. által kifejtett ilyen nem valódi kényszer hatása alatt cselekszik, akkor a köztük levő viszony nem a *kényszerítő és kényszerített* viszonya, hanem inkább a *felbujtó és tettes* viszonyára hasonlít, mely utóbbi esetben mindkettőjük felelőssége a tilos cselekménynek a magánjogi részességre vonatkozó szabályai szerint alakul.

Utóljára még egy okkal kell foglalkoznunk, mely a beszámítást bizonyos körülmények között kizárja és ez a fellebbvalói parancs. A fellebbvalói parancs következtében véghezvitt jogellenes cselekmény bizonyos körülmények között nem számítható be annak, aki azt a parancs teljesítése által elköveti. Kérdés: milyen körülmények között áll ez a tétel és a beszámításhoz

szükséges elemek melyikének hiánya következtében nem számítatik be a fellebbvalói parancs hatása alatt elkövetett jogellenes cselekmény.

Magától értetődőleg a kérdés csak akkor merül fel, ha az ilyen parancs hatása alatt elkövetett cselekmény jogsértő, jogellenes. Ezt a jellegét a cselekmény nem veszti el — tehát a cselekmény nem lesz jogos cselekménnyé azáltal, hogy fellebbvalói parancsra követtezett el, — mert egy jogilag védett érdeket sértő cselekmény csak akkor nem jogellenes, ha megengedettségenek alapját egy külön jogszabályban bírja. Ennek következtében az ilyen cselekmény következményeinek be nem számíthatósága nem általános, hanem csak speciális és az alábbi körülmények fennforgása mellett a parancsot foganatósítóval szemben érvényesül.

A parancsot foganatósító egyénnek a fellebbvalói parancs teljesítése által elkövetett jogellenes cselekmény mint ilyen, nem számítható be:

a) ha a parancsnak jogszerűség szempontjából való bírálata nem jogosult és a parancs foganatósítására jogszabálynál fogva köteles;

b) ha jogosult ugyan a parancsnak jogszerűség szempontjából való bírálatára, de e tekintetben (a jogszerűségre nézve) jogilag menthető tévedésben van.

Az a) esetben a beszámítás a parancsot foganatósítóval szemben azért van kizárva, mert a cselekvő és a cselekmény között hiányzik a beszámításhoz megkívánt kapcsolat. Ez az eset a kényszer hatása alatt cselekvő esetéhez hasonlít és a cselekvő itt is, úgy mint ott, csak fizikai oka, nem pedig pszichikai forrása a cselekménynek. A kötelező fellebbvalói parancs a kényszerhez sokban hasonlít és miként utóbbi esetben is a kényszert kifejtő, nem pedig a kényszer hatása alatt cselekvő felelős a jogellenes cselekményért, úgy a tárgyalt fellebbvalói parancs esetében is nem a parancs hatása alatt cselekvő, hanem a parancsot kiadó vonható felelősségre.

A b) esetben — mint általában a jogilag menthető tévedés esetében — a cselekvő vétkeessége hiányzik (ha a tévedés nem menthető, akkor a vétkeesség fennforog gondatlanság alakjában) és a beszámítás ezen az alapon van kizárva. (Méltányossági alapon való vétklen felelősség ebben az esetben azonban lehetséges.)

A fellebbvalói parancsot Angyal jogellenességet kizáró okként tárgyalja,²⁾ ami nézetünk szerint helytelen. Angyal a következőket mondja: „A felsőbb hatóságnak az alárendelt közegehez intézett parancsa, amennyiben jogszerű, azaz úgy formailag, mint érdemileg kifogástalan, sem megjelenésében, sem végrehajtásában nem ellentétes a joggal, minekfolytán az ily jogszerű parancs teljesítése — mint a jogellenesség ismérvét nélkülöző — semmi esetre sem bűncselekmény.” Ha a parancs olyan, hogy sem megjelenésében, sem végrehajtásában nem ellentétes a joggal, akkor a beszámítás kérdése fel sem merül, mert akkor a

²⁾ Büntetőjog. 1920., I. kötet, 424. oldal.

parancsot teljesítő cselekmény nem jogellenes; de nem azért nem jogellenes, mintha a jogellenesség ki volna zárva azon az alapon, hogy a cselekmény fellebbvalói parancson nyugszik, hanem azért, mert a cselekmény a kiindulás szerint sem megjelenésében, sem végrehajtásában nem volt ellentétes a joggal, tehát nem is volt kizárható jogellenesség. Helytelen továbbá az is, hogy amikor Angyal a továbbiakban a nem jogszerű parancs beszámításának kérdését vizsgálja, a parancsot foganatosító részén a beszámítást csak az általunk *b)* alatt tárgyalt esetben zárja ki (tévedés miatt vétkesség hiánya) és nem vizsgálja az általunk *a)* alatt tárgyalt esetet, melyben a beszámítás a parancsot foganatosító részén úgyszintén ki van zárva.

A következőkben a jogellenes cselekményért való felelőség eseteit áttekinthetőség és szemléletesség végett ábrázolni fogjuk és a felelőségnek fentebb felsorolt tényezőit, elemeit a következőképpen jelöljük:

É = jogilag védett érdek.

Cs = jogellenes érdeksértő cselekmény.

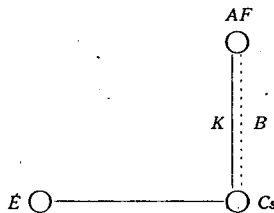
K = a cselekvő és cselekmény közti fizikai (kauzális) kapcsolat.

A = a jogalany, aki a cselekményt létrehozza.

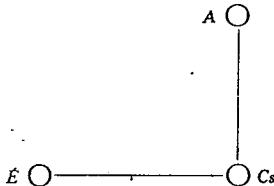
F = a jogalany, akinek a cselekmény beszámíttatik.

B = a beszámítás jogi kapcsolata a cselekmény és azon jogalany között, akinek a cselekmény beszámíttatik.

Az előzőkben már említettük, hogy egy jogalany lehet felelős a saját, vagy harmadik személy jogellenes cselekményéért. 1. A saját jogellenes cselekményért való felelőség a megelőzőkben felsorolt tényezőkből, mint feltételekből tevődik össze így ábrázolható:

Bármilyen elem hiánya esetében a beszámítás jogi kapcsolata nem létesül, amikor a tényleges helyzet a következő:

2. A harmadik személy jogellenes cselekményéért való felelőség az előbbi esettől abban különbözik, hogy az (F), akinek a cselekmény jogkövetkezmenyei beszámíttatnak, a cselekvőtől (A) különböző személy; ezen belül ismét két eset lehetséges,

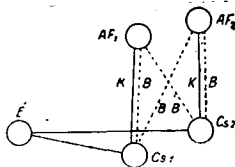
aszerint, hogy a cselekvőtől különböző felelős személyen kívül magát a cselekvőt is terheli-e felelősség jogellenes cselekményéért, vagy nem. Ennek megfelelően azt mondhatjuk, hogy a felelős személy szempontjából a harmadik személy jogellenes cselekményéért való felelősség vagy együttes (F és Á is felelős), vagy egyedüli (csak F felelős).

I. Együttes felelősség. a) A magánjogi részesség esetei. A magánjogi részesség összes alakzatai (társtetteség, segély és felbujtás) a büntetőjogtól eltérőleg egyforma jogi elbírálásban részesülnek és felelősségük az eredmény előidézéséért egyetemleges. A büntetőjogban a részesség egyes alakzatai egyéni megítélés és értékelés alá esnek, mert a bűnösség foka az egyes alakzatoknál nem egyforma. Ezzel szemben a magánjogban a szubjektív szempontok háttérbe szorúlnak és csak az eredmény irányadó. Miután pedig ennek előidézéséhez a részesség bármelyik csoportjába tartozó közreműködő is okozatosan hozzájárul, felelőssége a jogellenes cselekménnyel közösen előidézett eredményért fennforog.³⁾

Vagyis ily módon mindegyik részes tulajdonképpen nemcsak a saját cselekményéért felelős, hanem a másik cselekményéért is, mert felelőssége a közösen létrehozott eredmény egészére terjed ki s ezen az alapon a magánjogi részes felelőssége a másik részes által elkövetett cselekmény tekintetében tulajdonképpen a harmadik személy jogellenes cselekményéért való együttes felelősség egyik esetét ikepezi.

Az ábrázolásnál különbség mutatkozik egyrészt a társtetteség és bűnszegély, másrészt a felbujtás között.

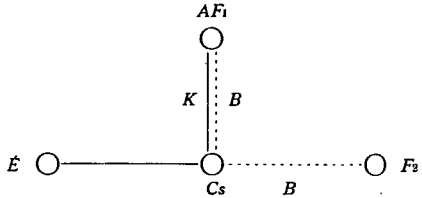
Társtetteség és bűnszegély esetében ugyanis mindkét közreműködő fizikai cselekvést fejt ki; a fentiek értelmében mind a két részes felelős a saját cselekményéért, de felelős a másik cselekményéért is.

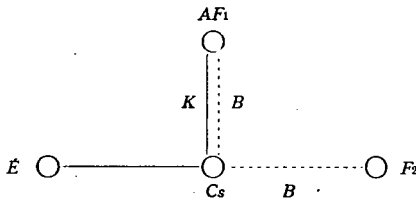
A felbujtás esetében a felbujtó maga nem fejt ki fizikai cselekvést, de felelős a felbujtott cselekményéért, melyért utóbbi is

³⁾ Almási: A tilos cselekmény, 1907. 45.: „A tilos cselekmény civilis területén felbujtó, tettestárs, vagy bűnszegéd külön-külön elbánás alá nem esik, a magánjog csupán sértőt és sértettet ismer... a magánjog kizárólag azt nézi, vajjon a közreműködő személyek mindegyike olyan tevékenységet fejtett-e ki, mely a jogellenes magánjogi érdeksérelem szülte hátrányokkal okozatosan kapcsolatban van. Ha bármelyik közreműködő személy ennek megfelelő cselekményt vitt véghez, akkor az összes terhelő hatások az ő rovására csakúgy állanak be, mintha a jogellenességet egyedül valósította volna is meg... a tettes, a részes, a felbujtó, a bűnszegéd mindannyian a tettség szabályai alatt állanak.” V. ö. Mtj. 1722. §., Optk. 1301. és 1302. §§.

felelősséggel tartozik. Tehát a felbujtás esetében különösen világosan látszik az, hogy a résztartalmazó harmadik személy jogellenes cselekményéért való felelősség terheli, mert a cselekmény, melyért a felbujtó felelős, kétségtelenül nem az ő cselekménye, azzal fizikai kapcsolat nem köti össze.

b) Az együttes felelősség másik esete: a cselekvő felelős saját jogellenes cselekményéért, ugyanezért azonban egy harmadik személynek a felelőssége is fennforog. Ennek az utóbbi felelősségnek az alapja viszont a két személy közötti jogviszonyban rejlik. Pl. a jogi személy felelőssége szervei által okozott jogellenes cselekményéért, vagy a 84. TűH-ban megállapított felelősség. Az esetek ábrázolása a következő:

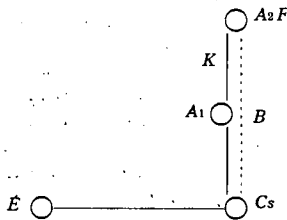

Látjuk, hogy ezek az esetek az I. a) alatt tárgyalt, felbujtásra elkövetett jogellenes cselekmény esetében előálló felelősséggel azonos megjelenést mutatnak; mindkét esetben tulajdonképpen ugyanazok az elemek szerepelnek, a két eset nevezetesen abban egyezik meg, hogy a jogellenes cselekményért a cselekvőn kívül még egy harmadik olyan személy is felelős, akit a cselekményhez fizikai kapcsolatot nem fűz. Valójában azonban a két eset között lényegbeli különbség van: az illető harmadik személy irányában való beszámításnak más és más a jogalapja a két esetben, még pedig a felbujtás esetében az alap a felbujtónak a jogellenes cselekménnyel, ha nem is fizikai, de legalább pszichikai kapcsolata, vagyis a beszámítás jogalapja végeredményben *egy deliktuális kötelelem*, a második esetben ezzel szemben az illető harmadik személy és a cselekmény között ténylegesen semmiféle kapcsolat nincs és az illető harmadik személy irányában a beszámítás alapja utóbbinak a cselekvővel való jogviszonya, vagyis itt az alap *egy kontraktuális kötelelem*.

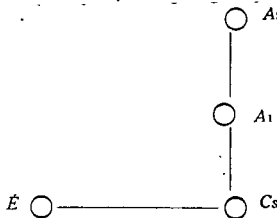
II. Harmadik személy jogellenes cselekményéért való egyedüli felelősség. Ebben az esetben a jogellenes cselekmény az elkövetőnek valamely okból nem számítható be s így a cselekményért valamely alapon felelős harmadik személy felelőssége egyedüli felelősség.

a) A már tárgyalt fenyegetés és erőszak által való kényszerítés esete. Annak, aki erőszak, vagy fenyegetés kényszere alatt cselekszik, cselekménye nem számítható be, mert a cselekmény és cselekvő között ily módon létesülő kapcsolat nem felel meg a beszámítás ezirányú kívánalmainak. Ezzel szemben az, aki a kényszert kifejti — feltéve, hogy a beszámítás feltételei személyében egyébként megvalósulnak — a kényszerített cselekményéért felel, mert ez ugyan nem közvetlenül az ő cselekménye, de közte és a cselekmény között okozatos kapcsolat forog fenn, amennyiben a cselekvést közvetlenül fogantató csak közbeiktatott láncszeme a kényszert kifejtő által megindított okfolyamatnak. Az ilyen cselekményhez — mint említettük — a fellebbvalói parancs következtében elkövetett jogellenes cselekmény is hasonló, amennyiben az alárendelt a fellebbvalói parancs teljesítésére jogszabálynál fogva köteles és annak jogszerűség szempontjából való bírálatára nem jogosult.

Ezek az esetek a következőképen ábrázolhatók:

Ha viszont az, aki a kényszert kifejti, megint más okból nem vonható felelősségre, pl. mert nem beszámítható, abban az esetben az illető jogellenes cselekmény egyik közreműködőnek sem lesz beszámítható, amikor is a következő helyzet áll elő:

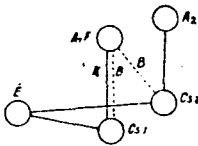

b) A magánjogi részeség azon esetei, amikor az egyik részesnek a cselekmény valamely oknál fogva nem írható tenhére, pl. beszámíthatóság hiányában. A megelőzőkben (I. a) alatt kifejtettük, hogy a jogellenes cselekmény részesének felelőssége a másik részes által előidézett eredmény tekintetében a harmadik személy jogellenes cselekményéért való együttes felelősség esetei közé tartozik. Ha már most az egyik részes nem beszámítható, akkor a közösen előidézett jogellenes eredményért csak a másik részes felelős és felelőssége a beszámíthatatlan részes által elő-

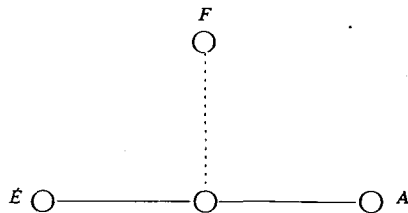
idézett eredmény tekintetében más jogellenes cselekményért való egyedüli felelősség jellegével bír. Kérdés lehet, hogy ilyen esetben a beszámítható részes felelőssége nem korlátozódik-e csak az általa elkövetett cselekménynek arányosan megfelelő eredményre. Nézetünk szerint nem; a beszámítható részes ilyen esetben az egész eredményért felelős, tulajdonképpen az a folyamat játszódik le, hogy az egyetemlegesen felelős részesek egyikének a felelősségrevonás szempontjából való kiesése folytán a felelősség a másik személyére koncentrálódik. Ebben az esetben tehát az egyedül felelősségre vonható részesnek az egész eredményre kiterjedő felelősségét az egyetemleges felelősség koncentrálódásával is megmagyarázhatjuk, de indokolhatjuk a következő módon is. A beszámítható részes a saját cselekménye által előidézett virtuális eredmény-részért az általános szabályok szerint, a beszámíthatatlan közreműködő által előidézett szintén virtuális eredmény-részért pedig a közvetett tettesség szabályai szerint felel, mert az általa elérni kívánt eredmény előidézéséhez, hacsak részben is, olyan emberi erőt használt segédként, vagy társként fel, melynek cselekménye alanyi tulajdonságai miatt nem lévén beszámítható, az okfolyamat szempontjából nem mint ember, hanem csak mint eszköz jön figyelembe; ennek alapján az eszközként felhasznált beszámíthatatlan emberi erő előidézte eredményért is az eszközt felhasználó, vagyis a közvetett tettes felelős s így a beszámítható részesnek az egész eredményért való egyedüli felelősségét a közvetett tettesség alapján is megállapíthatjuk.

Abbrázolás tekintetében ismét különbség mutatkozik a társ-tettesség és segély, illetve felbujtás között. Az, hogy ilyen esetben harmadik személy jogellenes cselekményéért való felelősségről van szó, megint a felbujtás esetében a legvilágosabb, amint azt az I. a) esetben már kifejtettük.

1. Társ-tettesség és segély:

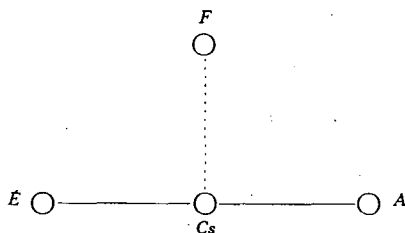

2. Felbujtás.

c) A megelőzőekben I. b) alatt a harmadik személy jogellenes cselekményéért való együttes felelősségnek azt az esetét tárgyaltuk, amikor a jogellenes cselekményért ennek elkövetőjén kívül még valaki kontraktuális alapon felelős. Ha ugyanebben az esetben a cselekmény elkövetője pl. beszámíthatatlanság okából nem vonható felelősségre, akkor az általa elkövetett cselekményért csak a kontraktuális alapon kötelezett személy felelős, akinek felelőssége ebben az esetben egyedüli lesz s mint ilyen a harmadik személy jogellenes cselekményéért való egyedüli fe-

lelősség c) esetét képezi. Az eset a következőképen ábrázolható:

A tárgyalt esetnek a felbujtás esetében előálló felelősséggel (II. b. 2.) való hasonlóságára vonatkozólag ugyanaz áll, mint amit az együttes felelősség megfelelő esetében fentebb I. b) alatt kifejtettünk.

JOGALKOTÁS.

Uj jogszabályok.

A MNB kliringbefizetési és kiutaló engedélyeinek igénybevétele. (MNB 1936. szeptember 30-án kelt 234. számú körlevele.) Minden esetben, amikor a MNB kliringbefizetési illetve kiutaló engedélyeinek kézhezvétele napján a pengőfedezet bármilyen számlán a megbízott pénzügyintézet rendelkezésére áll, az engedélyt legkésőbb az engedély kézhezvételét követő 48 órán belül igénybe kell venni.

A lira új felára (MNB 235. számú körlevele.) Az olasz-magyar fizetési forgalom keretében az 1936. október 9-én vagy ezt megelőzőleg beszolgáltatásra kerülő liraösszegek után a MNB a hivatalos árfolyamon számított pengőellenértéken felül 40% felárat, míg a kiutalásra kerülő liraösszegek után a hivatalos árfolyamon számított pengőellenértéken felül 43% felárat folyósít. E rendelkezés a „régí” és „új” típusú szállodai bonokra, az ú. n. „D” csekkekre és a benzincsekkekre, továbbá a quarneroi forgalomra is vonatkozik.

A cseh korona felára. (MNB 236. számú körlevele.) A MNB 1936. október 13-án és azt követőleg a magyar-csehszlovák fizetési forgalomban beszolgáltatásra kerülő cseh korona devizát a hivatalos árfolyamon felül 45% felárral vásárolja meg, míg a kiutalásra kerülő csehkrona devizát a hivatalos árfolyamon felül (valutát pedig az esetenként megállapítandó „ad hoc” árfolyamon) 46 ½% felárral fogja eladni. Ugyanezt a felárat kell alkalmazni a kompenzációk lebonyolításánál is.

A francia frank felára. (MNB 237. számú körlevele.) A MNB a francia-magyar fizetési forgalom keretében az 1936. évi október hó 16-án vagy azt követően beszolgáltatásra kerülő francia frank összegek: